ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)
της 16ης Μαρτίου 2000 *

Στην υπόθεση T-72/98,

Astilleros Zamacona SA, εταιρία εδρεύουσα στο Santurce (Ισπανία), εκπροσωπούμενη από τους A. Creus Carreras, δικηγόρο Βαρκελώνης, και B. Uriarte, δικηγόρο Μαδρίτης, του δικηγορικού γραφείου Cuatrecasas, 60, avenue de Cortenberg, Βρυξέλλες (Βέλγιο),

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους P. Nemitz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, και M. Desantes, δημόσιο υπάλληλο κράτους μέλους αποσπασμένο στην Επιτροπή, επικουρούμενους από τον M. Muñoz, δικηγόρο Σαραγόσσας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή περί ακυρώσεως της αποφάσεως 98/157/ΕΚ της Επιτροπής, της 5ης Νοεμβρίου 1997, σχετικά με την ενίσχυση που προτίθεται να χορηγήσει η Ισπανία στην Astilleros Zamacona SA, για τη ναυπήγηση πέντε ρυμουλκών σκαφών (ΕΕ L 50, σ. 38),

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (δεύτερο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Potocki, Πρόεδρο, K. Lenaerts, J. Azizi, J. Pirrung και A. W. H. Meij, δικαστές,

γραμματέας: J. Palacio González, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 6ης Οκτωβρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Νομικό πλαίσιο

1 Κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 87 ΕΚ), «Ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά

της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές».

2 Κατά το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχεό ε, της Συνθήκης δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά οι «κατηγορίες ενισχύσεων που καθορίζονται από το Συμβούλιο το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία προτάσει της Επιτροπής».

3 Βάσει της διατάξεως αυτής και του άρθρου 113 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 133 ΕΚ) εκδόθηκε η οδηγία 90/684/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1990, σχετικά με τις ενισχύσεις στις ναυπηγικές εργασίες (ΕΕ L 380, σ. 27, στο εξής: οδηγία). Η οδηγία αυτή τροποποιήθηκε επανειλημμένα, οι τροποποιήσεις όμως δεν επηρέασαν τις κρίσιμες για την παρούσα υπόθεση διατάξεις.

4 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει ότι «Οι ενισχύσεις στην παραγωγή προς υποστήριξη της ναυπήγησης και της μετατροπής πλοίων είναι δυνατόν να θεωρείται ότι δεν αντιβαίνουν προς την κοινή αγορά, εφόσον το συνολικό ποσό της ενίσχυσης που χορηγείται για μια σύμβαση δεν υπερβαίνει, σε ισοδύναμο επιδότησης, ένα κοινό ανώτατο όριο, το οποίο εκφράζεται ως ποσοστό της συμβατικής αξίας πριν από την ενίσχυση και που στο εξής καλείται "ανώτατο όριο"».

5 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας το ανώτατο όριο ορίζεται από την Επιτροπή.

6 Κατά το άρθρο άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας «Το ανώτατο όριο ενίσχυσης που εφαρμόζεται για μια σύμβαση είναι το ανώτατο όριο που ισχύει κατά την ημερομηνία υπογραφής της οριστικής σύμβασης. Ωστόσο, ο κανόνας αυτός δεν ισχύει για πλοία που παραδίδονται πάνω από μια τριετία μετα την ημερομηνία υπογραφής της οριστικής σύμβασης. Στις περιπτώσεις αυτές το ανώτατο όριο που εφαρμόζεται για την εν λόγω σύμβαση είναι το όριο που ίσχυε τρία έτη πριν από την ημερομηνία παράδοσης του πλοίου».

7 Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας «Η Επιτροπή μπορεί να παρατείνει την τριετή προθεσμία που προβλέπεται στο προηγούμενο εδάφιο όταν αυτό δικαιολογείται λόγω του ότι το συγκεκριμένο σχέδιο ναυπηγικών εργασιών είναι τεχνικά πολύπλοκο ή λόγω καθυστερήσεων που προκύπτουν από απροσδόκητες, ουσιώδεις και δικαιολογητέες διαταραχές που επηρεάζουν το πρόγραμμα εργασίας ενός ναυπηγείου».

Ιστορικό της διαφοράς

8 Τον Δεκέμβριο του 1991, η Astilleros Zamacona SA, μικρό ναυπηγείο στο Μπιλμπάο, υπέγραψε με διάφορους εφοπλιστές δεκαέξι συμβάσεις για τη ναυπήγηση σκαφών. Δέκα από τις συμβάσεις αυτές δεν τέθηκαν σε ισχύ και μία δεν είναι επίδικη. Οι εν προκειμένω πέντε επίδικες συμβάσεις που είχαν ως αντικείμενο τη ναυπήγηση ρυμουλκών σκαφών έφεραν τους αριθμούς 300, 301, 318, 319 και 320.

9 Κατά την ημερομηνία υπογραφής των συμβάσεων, το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο ενισχύσεως ήταν 9 %. Από 1ης Ιανουαρίου 1992 το ανώτατο όριο μειώθηκε σε 4,5 % (ΕΕ 1992, C 10, σ. 3).

10 Κατά το άρθρο 18 εκάστης των πέντε συμβάσεων, οι συμβάσεις θα «άρχιζαν να ισχύουν» σε μεταγενέστερη ημερομηνία (30 Απριλίου 1992 σε μια περίπτωση, 30 Νοεμβρίου 1992 σε μια άλλη και 30 Δεκεμβρίου 1992 για τις τρεις τελευταίες), υπό την επιφύλαξη μιας πρώτης πληρωμής εκ μέρους του εφοπλιστή και, σε τέσσερις από τις πέντε συμβάσεις, της γραπτής επιβεβαίωσης του εφοπλιστή. Η ίδια διάταξη ορίζει, στις συμβάσεις 301, 318, 319 και 320, ότι η σύμβαση καθίσταται άκυρη αν δεν τεθεί σε ισχύ την προβλεπόμενη ημερομηνία.

11 Η ημερομηνία «ενάρξεως ισχύος» των συμβάσεων 318 και 319 μετατέθηκε στις 31 Ιουλίου 1994, δηλαδή 19 μήνες μετά την αρχικά προβλεφθείσα ημερομηνία. Η ημερομηνία ενάρξεως ισχύος των άλλων τριών συμβάσεων δεν μεταβλήθηκε.

12 Όλες οι συμβάσεις τροποποιήθηκαν μεταξύ 20ής Δεκεμβρίου 1993 και 10ης Μαΐου 1994. Τελικά «άρχισαν να ισχύουν» μεταξύ 5ης Μαρτίου και 10ης Μαΐου 1994. Μερικές μέρες αργότερα τα εκ των συμβάσεων δικαιώματα εκχωρήθηκαν σε άλλους εφοπλιστές με εξαίρεση τη σύμβαση 318.

13 Στις 10 Φεβρουαρίου 1995, οι ισπανικές αρχές ζήτησαν από την Επιτροπή να παρατείνει την προθεσμία παραδόσεως των ρυμουλκών που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας.

14 Δύο από τα πέντε ρυμουλκά σκάφη που ναυπήγησε η προσφεύγουσα παραδόθηκαν τον Ιούλιο του 1995, δύο άλλα τον Οκτώβριο του 1995 και το τελευταίο τον Μάιο του 1996.

15 Στις 20 Νοεμβρίου 1996, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει τη διαδικασία της παραγράφου 2 του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 88 ΕΚ), προκειμένου να εξετάσει την από 10 Φεβρουαρίου 1995 αίτηση των ισπανικών αρχών (ΕΕ 1997, C 58, σ. 8).

16 Οι ισπανικές αρχές υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις στις 24 Ιανουαρίου 1997 και κατά τις δύο συσκέψεις που είχαν με τις υπηρεσίες της Επιτροπής και τους εκπροσώπους της προσφεύγουσας την 1η Απριλίου και την 28η Μαΐου 1997. Με έγγραφο της 12ης Μαΐου 1997, συμπλήρωσαν τις παρατηρήσεις τους απαντώντας στις αμφιβολίες που διατύπωσε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Δανική Κυβέρνηση όσον αφορά το συμβατό της ενισχύσεως.

17 Με την απόφαση 98/157/ΕΚ, της 5ης Νοεμβρίου 1997, σχετικά με την ενίσχυση που προτίθεται να χορηγήσει η Ισπανία στην Astilleros Zamacona SA όσον αφορά πέντε ρυμουλκά σκάφη (ΕΕ 1998, L 50, σ. 38, στο εξής: απόφαση), η Επιτροπή απέρριψε το αίτημα των ισπανικών αρχών με την αιτιολογία ότι η ενίσχυση δεν συνάδει προς τις διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας. Αποφάσισε συνεπώς ότι το επίπεδο των μελετωμένων ενισχύσεων για τις πέντε επίδικες συμβάσεις έπρεπε να μειωθεί έτσι ώστε το ποσό της ενίσχυσης να μην υπερβαίνει για κάθε σκάφος το 4,5 % της συμβατικής αξίας προ ενίσχυσης, σύμφωνα με το ανώτατο όριο που ίσχυε για το 1992 και το 1993.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 30 Απριλίου 1998, η προσφεύγουσα άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.

19 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (δεύτερο πενταμελές τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία. Κάλεσε τους διαδίκους να απαντήσουν εγγράφως σε διάφορες ερωτήσεις και να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα. Οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν εμπροθέσμως.

20 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη συνεδρίαση της 6ης Οκτωβρίου 1999.

Αιτήματα των διαδίκων

21 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την απόφαση·

— να διατάξει την προσκόμιση των εσωτερικών εγγράφων της Επιτροπής των σχετικών με την έκδοση της αποφάσεως αυτής και την κίνηση της προηγηθείσας διαδικασίας·

— να καταδικάσει την καθής στα δικαστικά έξοδα.

22 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή·

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Επί της εκτάσεως του ελέγχου νομιμότητας που ασκεί το Πρωτοδικείο

23 Κατά την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία ανέκυψε το ερώτημα αν, κατά τον χρόνο της υπογραφής τους, οι πέντε επίδικες συμβάσεις μπορούσαν να χαρακτηριοθούν ως οριστικές συμβάσεις κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας.

24 Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, πάντως, ότι με την απόφαση η Επιτροπή περιορίστηκε να διατυπώσει «σοβαρές αμφιβολίες» ως προς τον χαρακτηρισμό των συμβάσεων ως οριστικών (τμήμα V, προτελευταία παράγραφος, και τμήμα VII, πρώτη παράγραφος). Από τη διατύπωση της απόφασης καθώς και από τις απαντήσεις της Επιτροπής στις γραπτές και προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου προκύπτει, δηλαδή, ότι η απόφαση δεν στηρίζεται στο στοιχείο ότι δεν υπάρχει οριστική σύμβαση, αλλά στο ότι δεν τηρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

25 Επομένως, το Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας που οφείλει να ασκεί βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 230 ΕΚ), δεν είναι αρμόδιο να εξετάσει τον χαρακτηρισμό των πέντε επιδίκων συμβάσεων ως «οριστικών συμβάσεων», κατά την έννοια της οδηγίας.

26 Στο πλαίσιο της παρούσας απόφασης τεκμαίρεται επομένως ότι οι συμβάσεις είναι «οριστικές συμβάσεις» και ότι το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο ενίσχυσης στο οποίο υπέκειντο αρχικά ήταν αυτό που ίσχυε κατά την ημερομηνία της υπογραφής τους, τον Δεκέμβριο του 1991.

27 Κατόπιν αυτών των προκαταρκτικών παρατηρήσεων, πρέπει να εξετασθούν οι λόγοι στους οποίους στηρίζεται η υπό κρίση προσφυγή που είναι, πρώτον, η παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, δεύτερον, η παράβαση του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας και πρόδηλη πλάνη περί την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και, τρίτον, παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

Επί του λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως

Επιχειρήματα της προσφεύγουσας

28 Κατά το άρθρο 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 253 ΕΚ), οι νομικές πράξεις πρέπει να αιτιολογούνται.

29 Εν προκειμένω η υποχρέωση αιτιολογήσεως είναι πλέον έντονη καθόσον η Επιτροπή είχε ευρεία εξουσία εκτιμήσεως (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, σκέψεις 76 και 77, και της 2ας Απριλίου 1998, C-367/95 P, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, Συλλογή 1998, σ. I-1719).

30 Η Επιτροπή, περιοριζόμενη στην παρατήρηση ότι η απλή έκθεση των πραγματικών περιστατικών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις που θα δικαιολογούσαν παράταση της προθεσμίας παραδόσεως, παρέβη το άρθρο 190 της Συνθήκης.

31 Ομοίως, η επιθυμία να μη δημιουργηθεί προηγούμενο δεν μπορούσε να δικαιολογήσει την έλλειψη αιτιολογίας που θα καθιστούσε την απόφαση ελαττωματική.

32 Τέλος, δεδομένου ότι επρόκειτο για την πρώτη περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας, η Επιτροπή όφειλε να διευκρινίσει σαφώς και ακριβώς, με

παραδείγματα ή γενικούς κανόνες, τις περιστάσεις υπό τις οποίες θεωρεί ότι πληρούνται ή δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη αυτή.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

33 Κατά πάγια νομολογία, η αιτιολογία που απαιτεί το άρθρο 190 της Συνθήκης, η οποία συνιστά ουσιώδη τύπο κατά την έννοια του άρθρου 173 της Συνθήκης, πρέπει να διευκρινίζει κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο τη συλλογιστική του οργάνου που εξέδωσε την πράξη έτσι ώστε να δίνει τη δυνατότητα στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη του μέτρου και στο αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να ασκεί τον έλεγχό του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, όπ.π., σκέψη 63).

34 Εν προκειμένω η αιτιολογία της αποφάσεως διαιρείται σε επτά τμήματα. Το πρώτο συνιστά γενική εισαγωγή και υπενθυμίζει ιδίως το αντικείμενο της διαδικασίας. Το δεύτερο περιγράφει την εξέλιξη της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής. Το τρίτο περιέχει συνοπτική έκθεση των παρατηρήσεων που υπέβαλαν οι ισπανικές αρχές. Το τέταρτο εκθέτει συνοπτικά τις σχετικές διατάξεις της οδηγίας. Το πέμπτο εξετάζει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και συμπληρώνεται από ένα πίνακα ανακεφαλαιώσεως. Στο έκτο η Επιτροπή εξετάζει αν, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που επικαλέστηκαν οι ισπανικές αρχές, υπάρχουν καθυστερήσεις που προκύπτουν από απροσδόκητες, ουσιώδεις και δικαιολογητέες διαταραχές που επηρεάζουν το πρόγραμμα εργασίας του ναυπηγείου, κατά την έννοια της οδηγίας. Το έβδομο τμήμα αποτελεί το συμπέρασμα στο οποίο οδηγούν την Επιτροπή οι προηγούμενες θεωρήσεις.

35 Οι διευκρινίσεις αυτές καθιστούν δυνατό να κατανοηθεί τόσο το πραγματικό πλαίσιο της υπόθεσης όσο και η βάση των νομικών συμπερασμάτων που συνήγαγε η Επιτροπή για την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας. Τα υπομνήματα που κατατέθηκαν στην παρούσα υπόθεση δείχνουν, εξάλλου, ότι η προσφεύγουσα κατανόησε πλήρως τη συλλογιστική της Επιτροπής, της οποίας κάθε σημείο αμφισβητεί.

36 Συνεπώς, η απόφαση περιλαμβάνει αιτιολογία επαρκή από πλευράς άρθρου 190 της Συνθήκης. Όμως, ο έλεγχος των ενδεχομένων ανακριβιών της αιτιολογίας της απόφασης ανήκει στην εξέταση του βασίμου αυτής (βλ. μεταξύ άλλων, απόφαση του Πρωτοδικείου της 7ης Νοεμβρίου 1997, T-84/96, Cipeke κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-2081, σκέψη 47).

37 Επιπλέον, η υποχρέωση αιτιολογήσεως, όπως περιγράφεται ανωτέρω, δεν υποχρεώνει την Επιτροπή να προσδιορίσει in abstracto τις περιστάσεις υπό τις οποίες πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας.

38 Κατά συνέπεια, ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας και την πρόδηλη πλάνη περί την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών

Επιχειρήματα της προσφεύγουσας

39 Η προσφεύγουσα επικαλείται τέσσερις περιστάσεις που χρειάστηκε να αντιμετωπίσει και που η Επιτροπή όφειλε να χαρακτηρίσει ως «απροσδόκητες, ουσιώδεις και δικαιολογητέες διαταραχές που επηρεάζουν το πρόγραμμα εργασίας ενός ναυπηγείου», κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

Έκδοση νέου νόμου περί λιμένων

40 Τον Δεκέμβριο του 1991, η αγγελία της επικείμενης τροποποίησης της παλαιότατης περί κρατικών λιμένων ισπανικής νομοθεσίας προκάλεσε μεγάλη αβεβαιότητα. Ο νέος νόμος, που εκδόθηκε τελικά στις 24 Νοεμβρίου 1992 και αφορά τόσο το εμπορικό ναυτικό όσο και τη ρύθμιση των λιμένων («ley de puertos y de la marina mercante»), επέφερε πολυάριθμες τροποποιήσεις στο προϊσχύσαν καθεστώς, ιδίως όσον αφορά το σύστημα των λιμενικών υπηρεσιών και δη τις υπηρεσίες ρυμούλκησης και όσον αφορά τις κυρώσεις που επισύρουν οι παραβάσεις στον τομέα της θαλάσσιας ασφάλειας.

41 Αυτό οδήγησε στην αναβολή της ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων και στην αύξηση των απαιτήσεων των συμβαλλομένων στον τομέα της ασφάλειας. Για τον λόγο αυτό τροποποιήθηκαν ορισμένες ρήτρες των συμβάσεων το 1993, 1994 και 1995.

42 Οι διαταραχές αυτές εμφανίζονται ουσιώδεις και δικαιολογημένες πράγμα που δεν φαίνεται να αμφισβητεί η Επιτροπή με την απόφαση.

43 Υπήρξαν επίσης απροσδόκητες κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας. Πράγματι η έκδοση νόμου συνιστά από τη φύση της απρόβλεπτο κίνδυνο, ως γενικό μέτρο επιβαλλόμενο από τη δημόσια αρχή η οποία παρεμβαίνει στον τομέα των ιδιωτικών συμβάσεων. Εν προκειμένω, αυτό ισχύει κατά μείζονα λόγο καθόσον, κατά τον χρόνο υπογραφής των συμβάσεων, δεν ήταν ακόμη επακριβώς γνωστοί οι στόχοι και η έκταση εφαρμογής του μελλοντικού νόμου. Επιπλέον, μέχρις ότου ψηφιστεί ο νόμος μπορεί να υποστεί πολυάριθμες τροποποιήσεις, ιδίως όταν αποτελεί αντικείμενο έντονης διαφωνίας όπως εν προκειμένω. Τέλος, ορισμένες διατάξεις κρίθηκαν αντισυ-

νταγματικές από το Tribunal Constitucional (ισπανικό Συνταγματικό δικαστήριο, απόφαση 40/1998, της 19ης Φεβρουαρίου 1998), πράγμα που μαρτυρεί την αβεβαιότητα που επικρατούσε στους κύκλους των εφοπλιστών κατά τον χρόνο εκδόσεως του νόμου. Στην πραγματικότητα, το απροσδόκητο, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας, δεν έγκειται στην έκδοση του νέου νόμου, αλλά στην έκταση εφαρμογής του, στο τελικό περιεχόμενό του και στις μετέπειτα εξελίξεις που σηματοδότησε, δηλαδή στις κανονιστικές διατάξεις που θεσπίστηκαν για την εφαρμογήν του.

Υποτίμηση της πεσέτας το 1992

44 Η υποτίμηση αυτή αύξησε σημαντικά την τιμή των εξαρτημάτων που αγοράστηκαν από άλλες εθνικές αγορές και, κατά συνέπεια, το κόστος ναυπηγήσεως των ρυμουλκών. Οι συμβατικές τεχνικές προδιαγραφές υπέστησαν σημαντικές τροποποιήσεις προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι σχετικές συνέπειες. Για τον λόγο αυτό αναβλήθηκε η έναρξη ισχύος των συμβάσεων, καθυστέρησε η εκτέλεσή τους και επηρεάστηκε ουσιαστικά το πρόγραμμα εργασιών του ναυπηγείου [βλ. κατ' αναλογία την απόφαση 96/278/ΕΚ της Επιτροπής, της 31ης Ιανουαρίου 1996, για την αύξηση κεφαλαίου της εταιρείας Iberia (ΕΕ L 104, σ. 25)].

45 Μια υποτίμηση όμως, κυριαρχική απόφαση του κράτους, συνιστά απροσδόκητη διαταραχή ακόμα και για ένα συνετό και ενημερωμένο επιχειρηματία. Συναφώς, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι οι υποτιμήσεις στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος ήταν σπάνιο φαινόμενο, λόγω των κανόνων που διέπουν τον μηχανισμό αυτό· επιπλέον, το περιθώριο ομαλής διακυμάνσεως ήταν κατά τον κρίσιμο χρόνο μόνον 6 %. Η προσφεύγουσα μπορούσε ίσως να προβλέψει μια διακύμανση αυτής της τάξεως, πλην όμως δεν μπορούσε να αναμένει σοβαρότερες διακυμάνσεις.

Εργασίες στον λιμένα Μπιλμπάο

46 Τις εργασίες αυτές αποφάσισαν οι λιμενικές αρχές με σκοπό την κατασκευή μιας νέας προβλήτας εξοπλισμού. Ενώ η προσφεύγουσα είχε λάβει προφορικές διαβεβαιώσεις ότι οι εργασίες αυτές θα τερματίζονταν τον Απρίλιο του 1992, στην πραγματικότητα πραγματοποιήθηκαν από τον Μάιο του 1992 μέχρι τον Μάιο του 1993· η νέα προβλήτα εξοπλισμού δεν άρχισε να λειτουργεί παρά τον Ιούνιο του 1994. Έτσι τα σχέδια των εργασιών ήταν μεν γνωστά, πλην όμως η έκταση και η διάρκειά τους, που υπερέβησαν κατά πολύ τα προβλεπόμενα, ήταν στοιχεία απροσδόκητα. Ομοίως, απρόβλεπτη ήταν η μη ορθή εκτέλεση των εργασιών για την οποία η προσφεύγουσα διαμαρτυρήθηκε στις λιμενικές αρχές.

47 Λόγω του ότι ο τόπος εκτελέσεως των εργασιών αυτών βρισκόταν πλησίον του ναυπηγείου της προσφεύγουσας, πολλές εγκαταστάσεις του οποίου δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, η ομαλή δραστηριότητα παραγωγής επηρεάστηκε, όπως αναγνώρισε η Επιτροπή με την απόφαση. Αυτό είχε αναγκαστικά ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση της παραδόσεως των ρυμουλκών. Μάλιστα, κατά το χρονικό εκείνο διάστημα έπεσε η παραγωγικότητα της επιχείρησης και παρατηρήθηκε σημαντική μείωση στις τοποθετήσεις τρόπιδων, στις παραδόσεις και στον αριθμό των συμβάσεων που τέθηκαν σε ισχύ. Επίσης, η ναυπήγηση τριών από τα εν προκειμένω επίδικα ρυμουλκά ολοκληρώθηκε στην ξηρά, στα υπόστεγα επισκευής.

Εξαγορά του ναυπηγείου Ardeag από την προσφεύγουσα

48 Αντίθετα με τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, η εξαγορά δεν αποτέλεσε απλή εμπορική επιλογή της προσφεύγουσας. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα γνώριζε τις παραγγελίες που δεσμεύτηκε να εκτελέσει, καθώς επίσης και το γεγονός ότι η καθυστέρηση στην παράδοσή τους θα είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια του ημίσεος της επιτρεπομένης ενίσχυσης. Στην πραγματικότητα, την εξαγορά αυτή επέβαλε το ισπανικό Υπουργείο

Βιομηχανίας στο πλαίσιο του προγράμματος αναδιαρθρώσεως του ναυτιλιακού τομέα ως προϋπόθεση για την υπαγωγή στο πρόγραμμα ενισχύσεων και για την αναδιάρθρωση της ναυπηγικής βιομηχανίας. Στις 18 Μαρτίου 1992, ο γενικός διευθυντής του Υπουργείου Βιομηχανίας ενέκρινε το πρόγραμμα εργασιών της προσφεύγουσας για την περίοδο 1991/1993, το οποίο τροποποιήθηκε μετά την απορρόφηση της Ardeag και εγκρίθηκε στις 10 Μαρτίου 1993· εν αναμονή της τροποποιήσεως αυτής, ανεστάλησαν όλες οι επενδύσεις και η εκτέλεση των μέτρων αναδιάρθρωσης και για τον λόγο αυτό παρέλυσαν προσωρινά οι δραστηριότητες.

49 Αυτή η παρέμβαση της διοίκησης στον τομέα της βιομηχανικής πρωτοβουλίας υπήρξε αναμφισβήτητα απροσδόκητη.

50 Επιπλέον, η ανάληψη του φόρτου εργασίας ενός άλλου ναυπηγείου συνιστά ουσιώδη και δικαιολογητέα διαταραχή, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας. Το γεγονός ότι η εξαγορά του ναυπηγείου συνοδεύτηκε από τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων δεν αναιρεί το συμπέρασμα αυτό. Τέλος, η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι τέσσερα από τα πέντε ρυμουλκά σκάφη παραδόθηκαν εντός της τριετούς προθεσμίας που προβλέπει η οδηγία, στην οποία προθεσμία προστέθηκε περίοδος δέκα μηνών και δεκατριών ημερών που αντιστοιχούν στις 79 000 ώρες εργασίας που απαιτήθηκαν για την εκτέλεση των υποχρεώσεων του Ardeag.

51 Κατόπιν αυτών των παρατηρήσεων, η προσφεύγουσα διατυπώνει επίσης διάφορες γενικές αιτιάσεις κατά της Επιτροπής:

— καταρχάς, η Επιτροπή δεν προέβη σε πλήρη εξέταση των πραγματικών περιστατικών. Δεν μπορούσε να περιοριστεί στην έκφραση δυσαρέσκειας για την έλλειψη

αποδεικτικών στοιχείων εκ μέρους της προσφεύγουσας, που θα στήριζαν τα αιτήματά της. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσε να αντιμετωπίσει το κενό αυτό προσφεύγοντας στις υπηρεσίες ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα ο οποίος θα εκτιμούσε την πραγματική έκταση των προβαλλομένων διαταραχών·

— περαιτέρω, η Επιτροπή όφειλε να προβεί σε σφαιρική εκτίμηση των περιστάσεων που περιγράφονται ανωτέρω. Θα διαπίστωνε τότε ότι πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας. Πράγματι, κάθε μία από τις προϋποθέσεις πληρούται τουλάχιστον σε μία των διαταραχών που επικαλέστηκε η προσφεύγουσα·

— τέλος, η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη την ιδιαίτερη περίπτωση της Ισπανίας στον τομέα της ναυπηγικής βιομηχανίας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

52 Πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι η οδηγία καθορίζει μεταξύ άλλων τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι ενισχύσεις λειτουργίας στον τομέα της ναυπηγικής βιομηχανίας μπορούν κατ' εξαίρεση να θεωρηθούν συμβατές προς την κοινή αγορά (απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Μαΐου 1993, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-356/90 και C-180/91, Συλλογή 1993, σ. I-2323, σκέψεις 24 έως 32). Επιπλέον, το άρθρο 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας θεσπίζει και αυτό σύστημα που συνιστά εξαίρεση από τις αρχές που διατυπώνει το πρώτο εδάφιο της διάταξης αυτής. Συγκεκριμένα, δίνει τη δυνατότητα παρακάμψεως της αρχής της προοδευτικής μειώσεως του επιπέδου της ενισχύσεως στην περίπτωση που τα σκάφη δεν ναυπηγούνται εντός προθεσμίας τριών ετών.

53 Επομένως, το άρθρο 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά (απόφαση του Πρωτοδικείου της 1ης Οκτωβρίου 1998, T-155/97, Natural van Dam et Danser Container Line κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-3921, σκέψη 31). Επιπλέον, η διατύπωση της διάταξης αυτής, που χαρακτηρίζεται από τη σώρευση προϋποθέσεων, δείχνει ότι ο νομοθέτης θέλησε να επιφυλάξει την εφαρμογή της διατάξεως σε πολύ ειδικές περιπτώσεις.

54 Δεύτερον, το κράτος μέλος που ζητεί την άδεια να χορηγήσει ενισχύσεις κατά παρέκκλιση από τους κανόνες της Συνθήκης έχει έναντι της Επιτροπής το καθήκον συνεργασίας στο πλαίσιο της διαδικασίας στην οποία μετέχει (βλ. σκέψεις 13 και 16 ανωτέρω). Βάσει αυτού του καθήκοντος, έχει την υποχρέωση, μεταξύ άλλων, να παρέχει όλα τα στοιχεία που θα βοηθήσουν το εν λόγω όργανο να βεβαιωθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις χορηγήσεως της ζητουμένης παρέκκλισης (απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Απριλίου 1993, C-364/90, Ιταλίας κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. 2097, σκέψη 20).

55 Επομένως, δεν ευσταθεί η κατά της Επιτροπής διατυπούμενη αιτίαση ότι δεν χρησιμοποίησε ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα προκειμένου να καταρτίσει την απόφαση. Κατά τα λοιπά, καμία διάταξη της Συνθήκης ή της κοινοτικής κανονιστικής ρύθμισης δεν επιβάλλει τέτοια υποχρέωση (απόφαση του Πρωτοδικείου της 25ης Ιουνίου 1998, T-371/94 και T-394/94, British Airways κ.λπ. και British Midland Airways κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-2405, σκέψη 72).

56 Τρίτον, υπενθυμίζεται ότι για τις πράξεις των κοινοτικών οργάνων υπάρχει τεκμήριο νομιμότητας (βλ. συναφώς απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Φεβρουαρίου 1987, 15/85, Consorzio Cooperative d'Abruzzo κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 1005, σκέψη 10), που οφείλει να αντικρούσει αυτός που ζητεί την ακύρωση της πράξεως, προσκομίζοντας τα δυνάμενα να αμφισβητήσουν τις εκτιμήσεις του καθού οργάνου αποδεικτικά στοιχεία.

57 Βάσει των αρχών αυτών, πρέπει να εξετασθούν οι αιτιάσεις που προβάλλει η προσφεύγουσα κατά των εκτιμήσεων που διατύπωσε η Επιτροπή ως προς εκάστη των προβαλλομένων περιστάσεων.

58 Σχετικά με τη θέσπιση νέας λιμενικής νομοθεσίας στην Ισπανία, κρίνεται ότι, όπως αναφέρει η Επιτροπή στην απόφαση, δεν αποδείχθηκε ότι το γεγονός αυτό προκάλεσε «διαταραχή του προγράμματος εργασίας (της προσφεύγουσας), που οδήγησε στην καθυστέρηση της παράδοσης των σκαφών». Πράγματι η προσφεύγουσα δεν κατόρθωσε να αποδείξει τη σχέση αιτιότητας μεταξύ της θεσπίσεως νέου νόμου περί λιμένων και της αναβολής της ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων.

59 Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι καμιά από τις τροποποιήσεις των συμβάσεων δεν περιέχει την παραμικρή αναφορά σ' αυτό τον νέο νόμο ή στις συνέπειές του.

60 Εν συνεχεία και επειδή τα επιχειρήματα που αναπτύσσει η προσφεύγουσα με τα υπομνήματα είναι γενικόλογα, το Πρωτοδικείο την κάλεσε να «διευκρινίσει επακριβώς κατά τί οι ιδίως τεχνικού χαρακτήρα τροποποιήσεις των αρχικών συμβάσεων είχαν ως αντικείμενο τη συμμόρφωση προς τις διατάξεις του νόμου». Ειδικότερα, της ζήτησε να προσκομίσει πίνακα εμφαίνοντα αφενός τις τροποποιήσεις των συμβάσεων και αφετέρου τη διάταξη ή τις διατάξεις του νόμου που δικαιολογούν τις τροποποιήσεις αυτές.

61 Η προσφεύγουσα προσκόμισε έναν τέτοιο πίνακα από τον οποίο προκύπτει ότι όλες οι τεχνικές τροποποιήσεις των συμβάσεων υπαγορεύθηκαν από το άρθρο 74 του νόμου και μόνο. Το άρθρο όμως αυτό περιέχει απλώς γενική αναφορά στους στόχους που

επιδιώκει ο νόμος, όπως δέχθηκε η ίδια η προσφεύγουσα. Κρίνεται ότι μια τέτοια διάταξη δεν αρκεί να θεμελιώσει σχέση αιτιότητας με τις συγκεκριμένες τεχνικές τροποποιήσεις που επικαλείται η προσφεύγουσα, όπως η κατασκευή διπλών τοιχωμάτων στα μηχανοστάσια, η νέα διάταξη των δεξαμενών καυσίμων, η αύξηση κατά ποσοστό άνω του 100 % της ισχύος των βοηθητικών μηχανών.

62 Πέραν των διατάξεων του νόμου, η προσφεύγουσα αναφέρθηκε επίσης στο κλίμα αβεβαιότητας που προκάλεσε ο νόμος αυτός, λόγω του οποίου αναβλήθηκε η ημερομηνία ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων και η έναρξη της ναυπηγήσεως των σκαφών.

63 Συναφώς, η προσφεύγουσα προσκόμισε κατ' αρχάς πολυάριθμα αποκόμματα εφημερίδων και περιοδικών ως συνημμένα στο δικόγραφο της προσφυγής, προκειμένου να αποδείξει την ένταση που επικρατούσε στις συζητήσεις για το νομοσχέδιο. Όπως προκύπτει, όμως, κανένα από τα αποκόμματα αυτά δεν αφορά διατάξεις του νόμου ικανές να δικαιολογήσουν τεχνικές τροποποιήσεις των συμβάσεων. Συνεπώς, δεν αποδεικνύεται αιτιώδης σύνδεσμος με τη μετάθεση της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων.

64 Η προσφεύγουσα αναφέρθηκε επίσης σε μια απόφαση του Tribunal Constitucional σχετικά με τον εν λόγω νόμο. Όπως προκύπτει, όμως, καμιά από τις διατάξεις που υποβλήθηκαν στο εν λόγω δικαστήριο δεν είχε κάποια σχέση με τις τεχνικές προδιαγραφές των ρυμουλκών που έπρεπε να ναυπηγήσει η προσφεύγουσα και με το πρόγραμμα εργασίας του ναυπηγείου.

65 Τέλος, η προσφεύγουσα δικαιολόγησε την αναβολή της ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων με τη θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου ενόψει της εφαρμογής του νόμου. Οι παρατηρήσεις της προσφεύγουσας είναι όμως αόριστες, δεδομένου ότι γίνεται λόγος για «αναγγελία» κανονιστικής ρύθμισης η οποία «θα διατυπώνει συγκεκριμένες απαιτήσεις στον τομέα της ασφάλειας των σκαφών», όπως προκύπτει από τις γραπτές

παρατηρήσεις της προσφεύγουσας στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου. Κατά τα λοιπά και παρά την πάροδο τόσων ετών από της εκδόσεως του νόμου της 24ης Νοεμβρίου 1992, η προσφεύγουσα δεν μνηνόνευσε κανένα συγκεκριμένο κανονιστικό κείμενο που θα δικαιολογούσε τις επελθούσες συμβατικές τροποποιήσεις.

66 Λαμβανομένων υπόψη των προμνημονευθέντων κανόνων σχετικά με τη συσταλτική ερμηνεία των εξαιρετικών διατάξεων και το βάρος αποδείξεως τόσο ενώπιον της Επιτροπής όσο και ενώπιον του Πρωτοδικείου, συνάγεται το συμπέρασμα ότι δεν αποδείχθηκε ότι η έκδοση του ισπανικού νόμου περί λιμένων της 24ης Νοεμβρίου 1992 δικαιολόγησε την αναβολή της ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων και, επομένως, επηρέασε το πρόγραμμα εργασίας του ναυπηγείου.

67 Εν συνεχεία, σχετικά με την υποτίμηση της πεσέτας, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι η μόνη από τις περιστάσεις που επικαλείται η προσφεύγουσα στην οποία αναφέρονται οι τροποποιήσεις των συμβάσεων. Πράγματι, το προοίμιο των τροποποιητικών πράξεων που προσκομίστηκαν ενώπιον του Πρωτοδικείου αναφέρει ότι, «προς διευκόλυνση του πλοιοκτήτη και λαμβανομένης υπόψη κυρίως της σημαντικής αυξήσεως της τιμής των κινητήρων σε πεσέτες, είναι ανάγκη να τροποποιηθεί η μέθοδος πληρωμής της συμβάσεως ναυπηγήσεως».

68 Από τα προοίμια αυτά προκύπτει πάντως ότι τις διαταράξεις που επηρέασαν το πρόγραμμα εργασίας του ναυπηγείου δεν προκάλεσε η υποτίμηση καθεαυτή, αλλά το γεγονός ότι οι συμβαλλόμενοι αποφάσισαν να αναδιαπραγματευθούν τις συμβάσεις τους για να αντισταθμίσουν τα αποτελέσματα της υποτίμησης. Αυτό επιβεβαιώνεται από την αναφορά στη «διευκόλυνση του πλοιοκτήτη» που περιέχει το προοίμιο των τροποποιητικών πράξεων.

69 Διαπιστώνεται εξάλλου ότι η μεν υποτίμηση της πεσέτας έγινε τον Οκτώβριο του 1992, ενώ οι πρώτες τροποποιήσεις των συμβάσεων έγιναν κατά 14 έως 20 μήνες αργότερα. Επομένως, δεν αποδεικνύεται ότι η υποτίμηση αποτέλεσε την αιτία της καθυστερήσεως της ενάρξεως ισχύος των συμβάσεων και επομένως ότι επηρέασε το πρόγραμμα εργασίας του ναυπηγείου.

70 Επιπλέον, μια υποτίμηση δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως απροσδόκητη διαταραχή, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας. Τόσο οι κίνδυνοι της διολίσθησης όσο και αυτοί της υποτίμησης ενός νομίσματος είναι γνωστοί στο εμπόριο. Το γεγονός ότι, όπως υπογράμμισε η προσφεύγουσα, οι σημαντικές υποτιμήσεις είναι σπάνιες, λαμβανομένου υπόψη του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος που ίσχυε, δεν εξαλείφει τον κίνδυνο αυτό, για την αντιμετώπιση του οποίου υπάρχουν νομικά και οικονομικά μέσα.

71 Σχετικά με τις εργασίες στον λιμένα του Μπιλμπάο, η Επιτροπή δέχεται με την απόφαση ότι προκάλεσε διαταραχή που επηρέασε τις δραστηριότητες του ναυπηγείου. Αμφισβήτησε όμως το απροσδόκητο και την έκταση της διαταραχής αυτής.

72 Συναφώς, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι δεν αποδείχθηκε ο ουσιώδης χαρακτήρας της προβαλλομένης διαταραχής.

73 Πράγματι, όπως παρατηρεί η Επιτροπή με την απόφαση, το επίπεδο δραστηριότητας του ναυπηγείου κατά την περίοδο των εργασιών δεν εμφανίζεται διαφορετικό του επιπέδου της προηγουμένης περιόδου. Συγκεκριμένα, κατά τα έτη 1992 και 1993 που είναι ειδικότερα τα έτη εργασίας στον λιμένα, ο αριθμός των τρόπιδων που τοποθετήθηκαν στο ναυπηγείο παρέμεινε όμοιος με τον αριθμό που σημειώθηκε κατά τα έτη 1988 έως 1991. Ομοίως, ο αριθμός των καθελκύσεων σκαφών το 1992 και το 1993 είναι ο ίδιος ή μεγαλύτερος αυτού που σημειώθηκε το 1988 έως 1991. Η ίδια διαπίστωση μπορεί να γίνει και για τις παραδόσεις σκαφών.

74 Τέλος, σχετικά με την εξαγορά του ναυπηγείου Ardeag, η Επιτροπή θεώρησε, μεταξύ άλλων, ότι αυτή αποτελούσε εμπορική απόφαση που έλαβε η προσφεύγουσα και γι' αυτόν τον λόγο δεν μπορούσε να υπαχθεί στην εξαίρεση του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

75 Πρέπει να σημειωθεί ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί ότι η εν λόγω διάταξη δεν μπορεί να αφορά παρά διαταραχές προερχόμενες εκτός ναυπηγείου.

76 Περιορίζεται να υποστηρίξει ότι την εξαγορά του ναυπηγείου τής «επέβαλαν» οι ισπανικές αρχές και επομένως αποτελεί στοιχείο ξένο προς τη βούλησή της. Με το δικόγραφο της προσφυγής διευκρίνισε τον ισχυρισμό αυτό, αλλά πρότεινε να τον στηρίξει «κατά τη φάση της διεξαγωγής των αποδείξεων». Το Πρωτοδικείο κάλεσε την προσφεύγουσα να δώσει συνέχεια σ' αυτή την πρόταση αποδείξεων.

77 Με την απάντησή της στην ερώτηση του Πρωτοδικείου, η προσφεύγουσα μετρίασε τον ισχυρισμό της περιοριζόμενη να παρατηρήσει ότι οι ισπανικές αρχές «ευνόησαν» αυτή την προσέγγιση. Στηρίχθηκε σ' ένα απόσπασμα εγγράφου των ισπανικών αρχών προς την Επιτροπή, της 24ης Ιανουαρίου 1997, κατά το οποίο «η εξαγορά του Ardeag (πραγματοποιήθηκε) σ' ένα πλαίσιο έντονης αναδιάρθρωσης του τομέα και ευνοήθηκε άμεσα από την ίδια την ισπανική διοίκηση· εξάλλου, η λύση αυτή ήταν επιβεβλημένη στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής που οδηγεί στη μείωση και στη συγκέντρωση των ικανοτήτων παραγωγής».

78 Αυτή η απλή παράθεση μια φράσης δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι η απόφαση εξαγοράς του ναυπηγείου Ardeag δεν υπήρξε το αποτέλεσμα εμπορικής απόφασης που έλαβε αβίαστα η προσφεύγουσα, λαμβάνουσα υπόψη το σύνολο των περιστάσεων και ιδίως την ενίσχυση επενδύσεως άνω των 500 εκατομμυρίων ESP που έλαβε μ' αυτήν την ευκαιρία. Συνεπώς, δεν αποδείχθηκε ότι η εξαγορά του ναυπηγείου υπήρξε το αποτέλεσμα τέτοιων πιέσεων εκ μέρους των ισπανικών αρχών ώστε είχε για την προσφεύγουσα εξωτερικό χαρακτήρα.

79 Επομένως, η εξαγορά του ναυπηγείου Ardeag δεν μπορεί να θεωρηθεί ως διαταραχή δικαιολογούσα εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο

εδάφιο, της οδηγίας. Το συμπέρασμα αυτό συνάδει εξάλλου προς τις παρατηρήσεις που διατύπωσαν οι ισπανικές αρχές κατά τη διοικητική διαδικασία. Συγκεκριμένα, αυτές αναγνώρισαν ότι η εξαγορά του ναυπηγείου Ardeag δεν δικαιολογούσε καθεαυτή την καθυστέρηση της παραδόσεως των πέντε ρυμουλκών (σημείο ΙΙΙ, στοιχείο γ, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της απόφαση).

80 Συνεπώς, η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε νομική ή πλάνη περί τα πράγματα θεωρώντας ότι καμιά από τις προβληθείσες περιστάσεις δεν εμπίπτει στο άρθρο 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

81 Ωστόσο, η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι οι περιστάσεις που επικαλέστηκε πρέπει να εξεταστούν σφαιρικά. Συγκεκριμένα, μια διαταραχή είναι δυνατό να πληροί μόνον ορισμένες από τις προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αν υποτεθεί ότι μια δεύτερη διαταραχή πληροί τα λοιπά κριτήρια.

82 Η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Κατ' αρχάς, η διατύπωση της διατάξεως αυτής δείχνει ότι οι διατυπούμενες προϋποθέσεις είναι σωρευτικές. Επιπλέον, η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας αντιστρατεύεται άμεσα την αρχή της συσταλτικής ερμηνείας των διατάξεων που προβλέπουν εξαιρέσεις δίνοντας στη συγκεκριμένη διάταξη πεδίο εφαρμογής εμφανώς ευρύτερο από αυτό που θέλησε ο νομοθέτης.

83 Κατά συνέπεια, ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του επικουρικού λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας

Επιχειρήματα της προσφεύγουσας

84 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Η τήρηση της αρχής αυτής επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο οσάκις διακυβεύονται μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, δεδομένου ότι η μείωση του ποσού της ενισχύσεως αντιπροσωπεύει ποσό 135 εκατομμυρίων ESP περίπου.

85 Εν προκειμένω, πρέπει να ερευνηθεί αν η εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή της υποχρεώσεως που επιβάλλει η οδηγία για να υπάρχει η δυνατότητα χορηγήσεως, εν προκειμένω, ενίσχυσης 9 %, δηλαδή η παράδοση των ρυμουλκών εντός προθεσμίας τριών ετών η οποία κατ' αρχήν δεν παρατείνεται, τελεί σε σχέση αναλογίας προς τη συνέπεια που έχει η παράβαση του όρου αυτού, δηλαδή η μείωση του επιπέδου της ενίσχυσης στο ήμισυ του αρχικώς εγκριθέντος ποσού (δηλαδή 4,5 %).

86 Λαμβανομένων υπόψη των βαριών συνεπειών της απόφασης επί της καταστάσεως της προσφεύγουσας και του γεγονότος ότι, στον τομέα της ναυπηγήσεως, οι καθυστερήσεις είναι συνήθεις, η μείωση του ανωτάτου ορίου ενισχύσεως είναι δυσανάλογη σε σχέση με μια καθυστέρηση επτά έως δεκατεσσάρων μηνών. Μάλιστα η Επιτροπή φαίνεται να δέχεται με την απόφαση ως εύλογο ένα διάστημα δέκα μηνών.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

87 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας, οσάκις ένα πλοίο παραδίδεται μετά τριετία και πλέον από της ημερομηνίας υπογραφής της οριστικής σύμβασης, το ανώτατο όριο που εφαρμόζεται είναι αυτό που ίσχυε τρία έτη πριν από την ημερομηνία παρα-

δόσεως του πλοίου και όχι το ισχύον κατά την ημερομηνία υπογραφής της σύμβασης. Εν προκειμένω, το ανώτατο όριο που πρέπει να εφαρμοσθεί είναι το 4,5 % και όχι το 9 %.

88 Κατά την προσφεύγουσα, η υπέρβαση της προθεσμίας των τριών ετών από της υπογραφής των οριστικών συμβάσεων που προβλέπεται για την παράδοση των σκαφών δεν πρέπει να συνεπάγεται τόσο μεγάλη μείωση του ανωτάτου ορίου της ενίσχυσης.

89 Κατά πάγια νομολογία, προκειμένου να διαπιστωθεί αν μία διάταξη του κοινοτικού δικαίου συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να εξεταστεί αν τα μέσα που προβλέπει για την πραγματοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού βρίσκονται σε αντιστοιχία προς τη σημασία του σκοπού αυτού, καθώς και αν είναι αναγκαία για την επίτευξή του (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 2ας Μαΐου 1990, C-357/88, Hopermann, Συλλογή 1990, σ. I-1669, σκέψη 14, της 27ης Ιουνίου 1990, C-118/89, Lingenfelser, Συλλογή 1990, σ. I-2637, σκέψη 12, της 12ης Ιουλίου 1990, C-155/89, Philipp Brothers, Συλλογή I-3265, σκέψη 34, και της 21ης Ιανουαρίου 1992, C-319/90, Pressler, Συλλογή 1992, σ. I-203, σκέψη 12). Από τις αποφάσεις αυτές προκύπτει εξάλλου ότι η θέσπιση δεσμευτικής προθεσμίας που συνεπάγεται άνευ ετέρου απώλεια του δικαιώματος μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της οικείας διάταξης.

90 Όπως προκύπτει από τη γενική οικονομία της οδηγίας και από τις αιτιολογικές σκέψεις της, οι στόχοι που επιδιώκει ο νομοθέτης ήταν να μπορέσει η ναυπηγική βιομηχανία να γίνει μια βιομηχανία «αποτελεσματική και ανταγωνιστική». Στο πλαίσιο αυτό, οι ενισχύσεις για την αναδιάρθρωση της ναυπηγικής βιομηχανίας, και ειδικότερα αυτές που προορίζονται να διευκολύνουν το κλείσιμο ναυπηγείων ή την έρευνα και την ανάπτυξη, ευνοήθηκαν προκειμένου «να τονωθεί η αναδιάρθρωση πολλών ναυπηγείων» και «να ενθαρρυνθεί η διαμορφούμενη τάση ναυπηγήσεως πλοίων πλέον προηγμένης τεχνολογίας», σε σχέση με τις ενισχύσεις λειτουργίας που υπόκεινται σε ανώτατα όρια. Αν ληφθεί υπόψη το στοιχείο ότι οι ενισχύσεις λειτουργίας δεν αποτελούν το πλέον αποτελεσματικό μέσο ενθαρρύνσεως του ευρωπαϊκού ναυπηγικού τομέα προκειμένου να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά του, η οδηγία προβλέπει ότι το ανώτατο όριο θα αναθεωρείται περιοδικά με «στόχο την προοδευτική του μείωση».

91 Το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας, που προβλέπει την εφαρμογή διαφορετικού ανωτάτου ορίου αναλόγως του αν το σκάφος παραδίδεται ή δεν παραδίδεται εντός προθεσμίας τριών ετών από της υπογραφής της οριστικής σύμβασης, έχει ως στόχο να εμποδίσει τα ναυπηγεία να αποφύγουν το αποτέλεσμα της προοδευτικής μείωσης του εφαρμοζομένου ανωτάτου ορίου ενισχύσεως. Διαφορετικά ένα ναυπηγείο θα μπορούσε να εξακολουθεί να λαμβάνει ενισχύσεις με υψηλό ανώτατο όριο για πλοία που παραδίδει πολλά χρόνια μετά την παραγγελία τους, τη στιγμή που τίποτε δεν δικαιολογεί τέτοια καθυστέρηση στην παράδοση. Ομοίως, ένα ναυπηγείο θα ήταν σε θέση να αναλάβει παραγγελίες, για τις οποίες ισχύει υψηλό επίπεδο ενίσχυσης στο τέλος του ημερολογιακού έτους, ακριβώς προτού τεθεί σε ισχύ η μείωση του ανωτάτου ορίου ενώ γνωρίζει ότι τα σκάφη δεν θα μπορούν να ολοκληρωθούν εντός ευλόγου χρονικού πλαισίου (σημείο IV, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της απόφασης).

92 Εν προκειμένω, κατ' αρχάς, ούτε υποστηρίχθηκε ούτε αποδείχθηκε ότι η προθεσμία των τριών ετών που προβλέπεται για την παράδοση των σκαφών είναι ασυνήθιστα μικρή. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τις επίδικες συμβάσεις, η διάρκεια ναυπηγήσεως των ρυμουλκών ήταν δεκατέσσερις μήνες.

93 Εξάλλου, η προσφεύγουσα δεν επικαλέστηκε κανένα ιδιαίτερο στοιχείο ικανό να στηρίξει τη σκέψη ότι η μείωση του ανωτάτου ορίου από 9 σε 4,5 % ήταν υπερβολική, λαμβανομένων υπόψη των στόχων της οδηγίας περί ενισχύσεων στις ναυπηγικές εργασίες. Σημειωτέον εξάλλου ότι εν προκειμένω σημειώθηκε σημαντική υπέρβαση της τριετούς προθεσμίας παραδόσεως. Πράγματι, οι καθυστερήσεις που κυμαίνονται από επτά έως δεκατέσσερις μήνες, αναλόγως της περιπτώσεως, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως μικρής σημασίας καθυστερήσεις για τις οποίες η μείωση του ανωτάτου ορίου της ενισχύσεως κατά το ήμισυ θα ήταν δυσανάλογη. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι, αντίθετα με το επιχείρημα της προσφεύγουσας, κανένα στοιχείο από το σημείο VI, τελευταίο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της απόφασης δεν στηρίζει το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή θεώρησε «εύλογη» μια υπέρβαση της προθεσμίας κατά δέκα μήνες.

94 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα ουδόλως απέδειξε ότι η εφαρμογή διαφορετικού ανωτάτου ορίου, εν προκειμένω μειωμένου κατά το ήμισυ, αναλόγως του αν τα

σκάφη παραδίδονται ή όχι εντός τριετούς προθεσμίας από της υπογραφής της οριστικής συμβάσεως, αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας.

95 Συνεπώς, και αυτός ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

96 Κατά συνέπεια, το αίτημα περί ακυρώσεως της αποφάσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του αιτήματος περί προσκομίσεως εγγράφων

97 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο να διατάξει την προσκόμιση των εσωτερικών εγγράφων της Επιτροπής των σχετικών με την έκδοση της απόφασης και την κίνηση της διαδικασίας που οδήγησε σ' αυτήν.

98 Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα δεν διευκρινίζει κατά τί τα έγγραφα των οποίων ζητεί την προσκόμιση είναι αναγκαία στο πλαίσιο της παρούσας διαφοράς.

99 Επομένως, το αίτημα αυτό δεν πρέπει να γίνει δεκτό.

Επί των δικαστικών εξόδων

100 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα

του νικήσαντος διαδίκου. Εν προκειμένω, επειδή η προσφεύγουσα ηττήθηκε πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα σύμφωνα με το αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (δεύτερο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Απορρίπτει την προσφυγή.**

2) **Καταδικάζει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.**

Potocki Lenaerts Azizi

Pirrung Meij

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16 Μαρτίου 2000.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Ο Πρόεδρος

A. Potocki